

ШЕВЧЕНКО ТА ЧАСОПИС «ОСНОВА» (ДО 200-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Т.Г.ШЕВЧЕНКА)

Божко Н.М.¹, Цубов Л.В.²

¹Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького,

²Національний університет «Львівська політехніка»

На формування національного світогляду українців середини ХІХ ст. вплинула діяльність Кирило-Мефодіївського братства з його християнсько-просвітницькою програмою «Закоу Божого. Книги буття українського народу». Викладені ідеї визволення українського народу у контексті слов'янофільства продовжували романтичні традиції характерні для початку століття. У той же час у діяльності товариства вже проглядалися засади нової ідеологічної течії другої половини ХІХ ст. – народництва.

В основу ідеології народництва покладені демократичні традиції та культурне відродження українського народу. Своєрідним джерелом, котре породжувало народницьку ідеологію стали громади. Перша громада виникла у Санк-Петербурзі, де жили і працювали колишні кирило-мефодіївці. Саме серед них народилася і набирала свої структурні форми ідея про друковане періодичне видання яке б єднало українців. Цю ідею підтримав і Т.Г.Шевченко.

Після закриття «Українського вісника», що виходив друком при Харківському університеті з 1816 по 1818 рр. такого часопису на українських землях не було, а потреба друкувати і розповсюджувати українську літературу була дуже нагальною. Т.Г.Шевченко у грудні 1857 року звертається листом до П.О.Куліша: «Боже мій, як би мені хотілося, щоб ти зробив свої «Записки о Южной Руси» постійним періодичним виданням на штатт журналу. Нам з тобою треба б добре поговорити о сім святім ділі» [4]. Результатом цього листування було звернення Пантелеймона Куліша у жовтні 1858 року до міністра народної освіти Російської імперії з проханням про дозвіл друку часопису «Хата». Міністр освіти Ковалевський не взяв на себе сміливість прийняття рішення, а порадившись з князем Долгоруковим, який на той час очолював ІІІ відділ міністерства внутрішніх справ, вирішили не давати дозволу на друк. Одним із аргументів відмови було нагадування П.Кулішу про його причетність до Кирило-Мефодіївського братства. З приїздом до Петербургу Т.Г.Шевченка справа по організації журналу набрала більш активного характеру. Вирішено було подати нове прохання про дозвіл на цей раз на ім'я В.Білозерського.

Тільки у 1860 р. петербурзька громада українців отримала офіційний дозвіл на видання журналу «Основа». Слід зазначити, що без фінансової підтримки українських меценатів, до яких звертався і відомий уже на той час Шевченко, Василя Тарнавського та Григорія Галагана часопис не побачив би світ.

У підготовці журналу взяли участь П.Куліш, В.Білозерський, Т.Шевченко та ін. Загальна програма видання охоплювала проблеми історії, етнографії, освіти і виховання, стан розвитку промисловості та сільського господарства та ін. Редактором журналу став В.Білозерський. Активними співробітниками були М.Костомаров, М.Максимович, В.Антонович, Марко Вовчок, Л.Глібов, О.Кониський, Г.Барвінок, П.Житецький та інші.

Перше число «Основи» з'явилося в січні 1861 року у формі книги. Цієї форми дотримувалися впродовж усього часу видання. На жаль, вже на той час Т.Г.Шевченко був хворий і не міг прилучитися до активної роботи над іншими книгами журналу. Про це писав один з редакторів «Основи» Василь Білозерський: «...усі ми душевно жалкували о Вашім здоров'ї, високоповажний Тарасе Григоровичу, але не тратимо надії, що при добрім бажанні, Ви переможете себе трохи і не позбавите нас приємності бачити Вас серед «основців», як первоосновника спільного діла» [5].

Журнал «Основа» виходив протягом 1861 – 1862 рр. За неповних два роки завдяки цьому часопису було здійснено прорив у донесенні до читача українознавчої інформації та розповсюдженні ідеології народництва

Зміст «Основи» у цілому складався з творів художньої літератури, праць історичного характеру та історичних матеріалів (документів), літературної критики, публіцистики, етнографії, праць господарського та іншого характеру. Тут були представлені матеріали, що формували українську громадську думку у час буржуазного реформування російської імперії.

Діяльність «Основи» мала велике значення для національно-культурного самоусвідомлення українців. Видання цього журналу відіграло значну мобілізуючу роль в активізації культурного життя і, звичайно ж, передусім літературного. «Основа» зробила чималий внесок у збагачення доробку українського письменства, видрукуювши низку маловідомих творів українських авторів. Так, було надруковано 76 незаних до того часу поетичних творів Т.Г.Шевченка. Протягом 1861 року, коли вийшли друком 1 -12 книги журналу в них з'явилась збірка віршів Т.Шевченка, друкowana під заголовком «Кобзар», згодом ще не опубліковані «Іван Гус» та «Неофіти», п'єса «Назар Стодоля». «Основа» перша надрукувала нові оповідання й

повісті Марка Вовчка, прозові твори О.Стороженка, поетичні твори Л.Глібова, П.Куліша, С.Руданського тощо [1].

Особливе значення для українського національного руху мали літературно-критичні статті, котрі аналізували стан української літератури у широкому громадському і політичному контексті. Політика російського царату, щодо української мови, її становище у російському суспільстві та відношення етнічних українців до своєї рідної мови, знайшли широке коло до обговорення на сторінках часопису. Найбільш помітними стали роботи П.Куліша «Огляд української словесності»; М.Костомарова «Дві руські народності», «Думки про федеративні початки древньої Русі», «Про викладання південно-руською мовою». Аналізуючи історичні факти, суспільно-державні форми, звичаї та ідеали українського та російського народів, М.Костомаров підкреслював ту значну відмінність, що існує між двома народами. Соціальна проблематика на сторінках журналу звучала і в працях Т.Рильського «З правого берега Дніпра», О.Лазаревського «Статистичні відомості про українські народні школи і госпіталі у XVIII ст.», В.Антоновича «Моя сповідь». У цих роботах були зроблені спроби розкрити сутність формування громадянського суспільства через само ідентифікацію українського народу. Так на сторінках «Основи» український суспільно-політичний рух набував свого наукового і теоретичного осмислення.

Розповсюдження часопису «Основа» на території України викликало серед її читачів прагнення до наслідування цієї важливої справи. Ще в час виходу петербурзької «Основи» у Чернігові організовується видання першого на Наддніпрянщині загальноукраїнського культурного тижневика – газети «Черниговский листок». Він виходив з липня 1861 р. до середини 1863 р. Певне значення у видавничій підтримці українського письменства цих років мало видання «Малорусского литературного сборника» у Саратові. Дослідник західноукраїнської культури XIX ст. М.Бернштейн відзначав, зокрема, великий вплив «Основи» на літературний процес у Галичині – як самого факту її існування, так і її публікацій, передусім, художньо-літературних. З них чимало передруковувалось у львівському журналі «Вечорниці» та інших виданнях [3].

Очевидна активізація національно-культурного українського життя, особливо помітна з поверненням Т.Шевченка із заслання, насторожувала шовіністичні кола російської імперії. Російська влада вдалася до різноманітних перешкод, котрі повинні були привести до ліквідації часопису.

Десятий номер часопису в жовтні 1862 р. став останнім. Журнал припинив виходити друком не тільки через переслідування царської

влади, а в певній мірі і через ставлення широких кіл української інтелігенції шістдесятих років XIX століття до власної культури і мови. Цитуючи слова О.Кониського про причини припинення існування журналу в її («Основі») завчасній смерті винні не одні вороги нашої мови та цензурні устава, але і сама українська громада» [3].

Таким чином, нова народницька ідеологія українців середини століття викликала цілу хвилю імперської реакції, яка наступала чимраз сильніше. Наступ Російської імперії на Україну не тільки посилювався, а й набував серйозних організаційних і структурних форм, творилася могутня шовіністична ідеологія, головним покликанням якої було досягти політичного, культурного, ментального прориву російської культури над усіма іншими культурами, що прагнули до існування, у тому числі і українською. Однак українська інтелігенція своєю діяльністю в середині XIX століття уже заклала основу національно-культурницькому відродженню.

1. Історія Української культури у п'яти томах. Т.4. Книга 2. Українська культура XIX століття / М.П.Боднар, М.П.Загайкевич, Р.Я.Пилипчук [та ін.]; за ред. Б.Патона – К.: Наукова думка, 2005. – 1295 с. 2. Животко О. Історія української преси / О. Животок. – К.: Дніпро, 1999. – 92 с. 3. Сліпушко О. Українська суспільно-політична думка XIX ст. // Тисяча років української суспільно-політичної думки. У дев'яти томах. Т. V. Книга перша (XIX ст.). – К.: Дніпро, 2001. – 490 с. 4. Тарас Шевченко Кобзар. Т.4. – Вінніпег: Вид.Спілка «Тризуб», 1954. – 556 с. 5. Тарас Шевченко. Твори у п'яти томах. Т.5. Щоденник. Вибрані листи. – К.: Дніпро, 1971. – 544 с.

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Войнаровський А.Ф.

Львівська національна академія мистецтв

Економічні інтереси власників володільців інтелектуальної власності реалізуються через господарську діяльність. Це означає, що для отримання прибутку володільцем цієї власності слід здійснити її комерціалізацію, тобто включити її в цивільний оборот або використати у власному виробництві. В даній публікації мова йде про комерціалізацію інтелектуальної власності шляхом укладання договорів: